

Susreti pedagoga

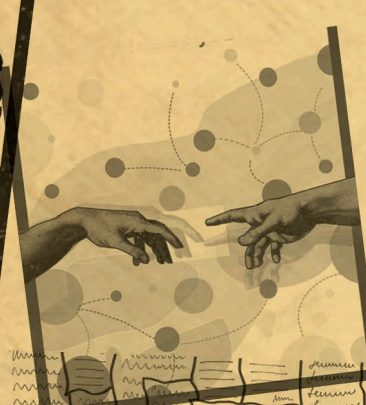
NACIONALNI NAUČNI SKUP

7. maj 2022.

OBRAZOVANJE U VREME KRIZE I KAKO DALJE

Zbornik radova

GLUVI TELEFONI

1838

Filozofski fakultet

Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet,
Institut za pedagogiju i andragogiju
Pedagoško društvo Srbije

Susreti pedagoga
Nacionalni naučni skup:
Obrazovanje u vreme krize i kako dalje
7. maj 2022, Beograd

Zbornik radova

Izdavači

Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet,
Institut za pedagogiju i andragogiju
Čika Ljubina 18-20, Beograd

Pedagoško društvo Srbije
Terazije 26, Beograd

Za izdavača

Prof. dr Jovan Miljković
Maja Vračar

Urednici

Prof. dr Živka Krnjaja
Doc. dr Mirjana Senić Ružić
Doc. dr Zorica Milošević

Recenzenti saopštenja

Prof. dr Radovan Antonijević
Doc. dr Saša Dubljanin
Prof. dr Emina Hebib
Prof. dr Aleksandra Ilić Rajković
Prof. dr Branislava Knežić
Prof. dr Živka Krnjaja
Doc. dr Bojan Ljujić
Prof. dr Nataša Matović
Doc. dr Vladeta Milin
Doc. dr Zorica Milošević
Doc. dr Lidija Miškeljin
Doc. dr Nataša Nikolić

Prof. dr Violeta Orlović Lovren
Prof. dr Dragana Pavlović Breneselović
Prof. dr Aleksandra Pejatović
Prof. dr Katarina Popović
Prof. dr Lidija Radulović
Doc. dr Mirjana Senić Ružić
Prof. dr Vera Spasenović
Doc. dr Milan Stančić
Doc. dr Zorica Šaljić
Prof. dr Aleksandar Tadić
Prof. dr Jelena Vranješević

Priprema za štampu i prelom

Dosije studio, Beograd
Doc. dr Mirjana Senić Ružić

Dizajn korica

Nikola Cvetković
Studenti pedagogije

Naslovna strana Zbornika kreirana je od radova pristiglih na „Sajam ideja“. Zahvaljujemo se svima koji su se odazvali na javni poziv i dostavili vizuelna rešenja za izgled Zbornika.

Izdavanje Zbornika finansirano je sredstvima Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

ISBN 978-86-80712-45-1

Odeljenje za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i Pedagoško društvo Srbije organizovali su u okviru Susreta pedagoga nacionalni naučni skup sa temom „Obrazovanje u vreme krize i kako dalje“. Cilj skupa bio je da se analizira funkcionisanje sistema i prakse vaspitanja i obrazovanja u vreme krize i sagleda kroz različite nivoe obrazovanja i perspektive različitih učesnika vaspitno obrazovnog procesa, kako bi se razmotrilo prevazilaženje učenih teškoća.

Susreti pedagoga
Nacionalni naučni skup
7. maj 2022, Beograd

Obrazovanje u vreme krize
i kako dalje

Zbornik radova

Urednici
Prof. dr Živka Krnjaja
Doc. dr Mirjana Senić Ružić
Doc. dr Zorica Milošević

BEOGRAD • 2022.

Programski odbor skupa

dr Radovan Antonijević, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Miomir Despotović, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Živka Krnjaja, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Violeta Orlović Lovren, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Kristinka Ovesni, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Dragana Pavlović Breneselović, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Aleksandra Pejatović, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Vera Spasenović, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Jelena Vranješević, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Nataša Vujisić Živković, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Biljana Bodroški Spariosu, vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Emina Hebib, vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Aleksandra Ilić Rajković, vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Nataša Matović, vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Jovan Miljković, vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Lidija Radulović, vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Milan Stančić, vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Aleksandar Tadić, vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Saša Dubljanin, docent, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Ivana Jeremić, docent, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Vladeta Milin, docent, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Lidija Miškeljin, docent, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Nataša Nikolić, docent, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Mirjana Senić Ružić, docent, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Zorica Šaljić, docent, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
Maja Vračar, predsednica Pedagoškog društva Srbije
Biljana Radosavljević, potpredsednica Pedagoškog društva Srbije
Nataša Stojanović, Pedagoško društvo Srbije
Nevenka Kraguljac, Pedagoško društvo Srbije

Organizacioni odbor skupa

Nevena Mitranić, asistent, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
Luka Nikolić, asistent, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
Dragana Purešević, asistent, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
Ivana Pantić, istraživač-saradnik, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
Jelena Stojković, istraživač-saradnik, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
Jelena Sekulić, istraživač-pripravnik, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
Đurđa Maksimović, doktorand, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
Marija Stanišić, doktorand, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
Saška Milovanović, sekretar Pedagoškog društva Srbije
Aleksa Eremija, tehnički urednik, urednik sajta Pedagoškog društva Srbije
Vesna Bogičević, Pedagoško društvo Srbije
Dušica Čolaković, Pedagoško društvo Srbije
Tijana Đokić, Pedagoško društvo Srbije
Marijana Grbić, Pedagoško društvo Srbije
Irena Mučibabić, Pedagoško društvo Srbije
Aleksandra Petković, Pedagoško društvo Srbije
Mirjana Tomić, Pedagoško društvo Srbije
Nataša Veselinović, Pedagoško društvo Srbije
Bojana Milosavljević, student master studija, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
Jovana Petrović, student master studija, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
Tanja Teodosić, student master studija, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
Klub studenata pedagogije, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet

Sadržaj

Uvodna izlaganja	8
Predrag Krstić – Svako zlo za neko dobro: Kriza i obrazovanje	9
Biljana Bodroški Spariosu – Povratak obrazovanju kao pedagoški odgovor na korona krizu	19
Mogućnosti za promenu obrazovne prakse	34
Nevena Mitranić i Živka Krnjaja – Predškolsko vaspitanje i obrazovanje u vreme krize COVID-19: Od slabosti ka transformativnom potencijalu	35
Dragana Purešević i Lidija Miškeljin – Nije stvar u tome šta je već šta može postati – Izgubljene mogućnosti i moguće prilike	42
Tatjana Marković – Preispitivanje teorijskih i praktičnih dimenzija inicijalnog obrazovanja vaspitača kroz regulisanost studentske prakse u vreme pandemije COVID-19	49
Ana Gardašević i Svetlana Mijajlović – Nesklad u participativnim ulogama dece i odraslih u dečjem vrtiću	57
Mirjana Senić Ružić – Angažovanje studenata u onlajn okruženju: Teorijski model zajednice koja istražuje	63
Danica Vasiljević Prodanović i Zagorka Markov – Opažanja studenata o kvalitetu onlajn nastave prema modelu istraživačke zajednice	71
Ivana Pantić – Izazovi roditeljstva u vreme krize	78
Iva Đolović i Tamara Injac – Kako onlajn nastava na fakultetima (ne) treba da izgleda	83
Društveni kontekst kao okvir za promenu obrazovne prakse	91
Vera Spasenović – Podrška prosvetnih vlasti školama u vreme kovid krize: očekivanja praktičara	92
Aleksandra Ilić Rajković – Medijska slika školovanja u uslovima pandemije	98
Aleksandar Tadić – O razlozima i primerenosti uniformne organizacije rada škola u vreme pandemije COVID-19	105
Zorica Šaljić – Izazovi u ostvarivanju inkluzivnog obrazovanja tokom korona krize	112
Tamara Nikolić – Šta obrazovanje jeste, a šta može da bude? Kriza kao prilika za promišljanje obrazovanja	119
Branislava Popović Čitić, Lidija Buković Branković, Marija Stojanović, Marina Kovačević Lepojević Ana Paraušić i Milica Kovačević – Nastavne prakse koje promovišu socijalno-emocionalno učenje: Korišćenje u uslovima pandemijskog obrazovanja	125
Jelena Medar i Marija Ratković – Grupni oblik nastavnog rada u uslovima pandemije COVID-19	131
Vukašin Grozdić – Digitalni jaz u vreme krize: Iskustva projekta „Digitalna ekspedicija“	138
Maša Đurišić i Nataša Duhanaj – Mišljenje roditelja o saradnji sa školom tokom pandemije COVID-19	145

Perspektive različitih učesnika obrazovne prakse	151
Radovan Antonijević – Priroda interakcije u obrazovanju na daljinu	152
Jelena Vranješević – Pravo na obrazovanje u vreme pandemije: Perspektiva dece/mladih	156
Saša Dubljanin – Ograničenja i teškoće u realizaciji onlajn nastave	162
Nataša Nikolić – Mogućnosti podsticanja samoregulacije u onlajn okruženju	168
Dobrinka Kuzmanović – Izazovi nastavnika u radu sa učenicima iz osetljivih socijalnih grupa tokom pandemije koronavirusa	173
Nina Jovanović i Tanja Topalović – Očekivanja od uloge pedagoga u toku pandemije COVID-19: Perspektiva učenika, nastavnika i uprave škole	180
Lea Gornjak, Biljana Drobnjak i Danijela Živanović – Značaj i uloga stručnih saradnika u realizaciji nastave na daljinu i nastave po kombinovanom modelu	188
Jela Stanojević – Didaktička preispitivanja iz ugla pedagoga u vreme krize	193
Ivan Davidović – Korišćenje informaciono-komunikacionih tehnologija u nastavi – Primer Savremene gimnazije	198
Lea Gornjak, Biljana Drobnjak, Danijela Živanović i Mirjana Sremčević – Mladi i mediji u doba krize	205
Participacija kao temelj promena obrazovne prakse	210
Nataša Matović – Participacija nastavnika u onlajn istraživanju	211
Kristinka Ovesni – Strategije profesionalnog usavršavanja nastavnika u periodu nesigurnosti i krize	218
Lidija Radulović i Luka Nikolić – Obrazovanje nastavnika u vreme krize: Šta se dešava sa socijalnom dimenzijom nastave	224
Milan Stančić – Ocenjivanje učenika tokom prve godine pandemije: Od menjanja paradigme do tehničkih rešenja	231
Aleksandra Pejatović i Dubravka Mihajlović – Obrazovanje odraslih u vreme krize – Između opstanka i daljeg razvoja	239
Violeta Orlović Lovren i Neda Čairović – Pandemija COVID-19 – Kriza i(li) prilika za preispitivanje prakse podučavanja univerzitetskih nastavnika	246
Jovan Miljković i Branka Radovanović – Jugoslovenska koncepcija delovanja u vanrednim situacijama i obrazovanje i učenje odraslih: Lekcije iz prošlosti	254
Bojan Ljujić – Tehnološka spremnost odraslih učesnika na izazove onlajn obrazovanja uslovljene pandemijom virusa COVID-19	259

OCENJIVANJE UČENIKA TOKOM PRVE GODINE PANDEMIJE: OD MENJANJA PARADIGME DO TEHNIČKIH REŠENJA¹

Milan S. Stančić²
Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet

Apstrakt

Školsko obrazovanje u doba pandemije pratili su brojni izazovi, pri čemu se oblast ocenjivanja učenika često ističe kao naročito problematična. Cilj rada je da se sagleda kako su prosvetne vlasti u Srbiji rešavale pitanja ocenjivanja u prvoj godini pandemije i sa kakvim problemima su se u ovom domenu suočavali nastavnici. Kao izvori podataka korišćeni su dopisi nadležnog Ministarstva i objave i komentari nastavnika na Fejsbuku na temu ocenjivanja. Metodom analize sadržaja obrađeno je 2 673 komentara. Rezultati pokazuju da prvu godinu rada u uslovima pandemije možemo podeliti u tri perioda: 1) promena paradigme; 2) regresija; 3) „normalizacija“. Sva tri perioda pratili su različiti problemi u domenu ocenjivanja, pri čemu je period regresije pratilo najviše diskusije među nastavnicima na pitanja relevantna za ocenjivanje. Iako je kontekst pandemije bio povod za različita preispitivanja prakse, do stvarne promene paradigme nije došlo, već su stare prakse ocenjivanja, manje-više tehnički, prilagođavane novim uslovima rada.

Ključne reči: ocenjivanje, nastava u doba pandemije, perspektiva nastavnika, društvene mreže.

Uvod

Vreme krize često se posmatra kao teskobno i stagnantno, ali ono može biti i plodno za preispitivanje prakse i razvijanje ideja za promene. Aktuelna kriza izazvala je globalnu pometnju u različitim aspektima života ljudi i funkcionisanja društva, pa i u obrazovanju. Izmeštanje nastave iz učionica u digitalni kontekst predstavljalo je novinu za sve aktere. Kada je reč o školskom ocenjivanju, u velikom broju zemalja u svetu fokus je stavljen na praćenje rada učenika kako bi im se obezbedila što bolja podrška u učenju (Reimers & Schleicher, 2020; UNICEF, 2020; World Bank Group, 2020). Štaviše, pojedine zemlje su doba krize prepoznale kao dobar trenutak da isprobaju različite alternativne prakse ocenjivanja (Müller & Goldenberg, 2020; UNICEF, 2020). Ipak, budući da nastavnici nemaju puno iskustva sa ovakvim

---

¹ Rad je nastao u okviru naučnoistraživačkog projekta *Čovek i društvo u vreme krize* koji finansira Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.

² mstancic@f.bg.ac.rs

praksama ocenjivanja, promena je za njih bila vrlo zahtevna te alternativne prakse nisu bile dovoljno iskorišćene (Carretero Gomez et al., 2021; UNICEF, 2020). To ne čudi i ukoliko imamo u vidu da ocenjivanje nije samostalni entitet koji je moguće menjati nezavisno od ostatka sistema (Mitrović, 2017). Da bi došlo do promene neophodno je ostvariti paradigmatSKU usaglašenost, odnosno osigurati da su i ostali elementi nastave i obrazovanja rukovođeni istom paradigmatSKOM, istim ciljevima i vrednostima (Mitrović, 2017; Stančić, 2020, 2021).

Istraživanja iz naše sredine pokazuju da su se nastavnici suočavali sa brojnim problemima, a naročito su bili izraženi oni koji se odnose na praćenje rada i ocenjivanje učenika (Đerić, 2021; Rezultati ankete..., 2020). U ovom radu nastojaćemo da sagledamo kako su prosvetne vlasti u našoj zemlji rešavale pitanja ocenjivanja u prvoj godini pandemije. Stoga je napravljen pregled dopisa koje je u ovom periodu Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja (dalje u tekstu: MPNTR) upućivalo školama. Želeli smo da sagledamo i probleme sa kojima su se nastavnici suočavali u vezi sa ocenjivanjem učenika tokom prve godine rada u izmenjenim uslovima, a to smo nastojali da ostvarimo uz pomoć analize podataka dostupnih na društvenim mrežama, verujući da one predstavljaju mesta na kojima su nastavnici bili u prilici da tokom pandemije podele svoje aktuelne profesionalne brige i razmišljanja.

Ocenjivanje učenika u izmenjenim uslovima rada – pregled dopisa MPNTR

Nakon proglašenja vanrednog stanja u Republici Srbiji 16. marta 2020. godine, MPNTR je objavilo *Operativni plan za nastavak rada škola u otežanim uslovima...* (2020). Planom je predviđena realizacija nastave na daljinu, pri čemu je naglašeno da nastavnici treba da prate angažman učenika u različitim aktivnostima i da beleže podatke o napretku učenika. U dodatnim objašnjenjima od strane MPNTR (20.3.2020), naznačeno je da rad u izmenjenim uslovima podrazumeva prelazak na formativno ocenjivanje, umesto dosadašnje prakse čije je težište bilo na brožčanom i sumativnom ocenjivanju (Ocenjivanje i praćenje napredovanja učenika tokom učenja na daljinu, 2020). Sredinom aprila, 13. aprila 2020. godine, škole su od MPNTR dobile *Sugestije za aktivnosti ocenjivanja u predstojećem periodu učenja na daljinu*³, gde je naznačeno da su se stekli uslovi da se učenicima, na osnovu prikupljenih podataka o radu, daju brožčane ocene. Sugestije iz ovog dopisa su bile u izvesnoj meri i kontradiktorne – da treba dati „najbolje ocene“, kako bi se pojačala motivacija učenika, ali i da ocenjivanje ne treba da bude „neobjektivno“. Krajem aprila izmenjeni su pravilnici kojima se reguliše ocenjivanje učenika u osnovnim i srednjim školama (Pravilnici o izmeni Pravilnika o ocenjivanju učenika..., 2020), čime je omogućeno da

---

³ Dopis nije dostupan na zvaničnoj internet stranici MPNTR.

se učenicima koji imaju manje od propisanog broja ocena može dati zaključna ocena, u situacijama kada je ugroženo zdravlje učenika i nastavnika.

Nastava je od 1. septembra 2020. godine organizovana neposredno u školi samo za učenike u prvom ciklusu osnovnog obrazovanja, dok su učenici koji pohađaju drugi ciklus osnovnog obrazovanja i srednjoškolci išli u školu po kombinovanom modelu. MPNTR je 27. novembra 2020. godine uputilo školama dodatno uputstvo za organizaciju rada i završetak prvog polugodišta (Uputstvo za organizaciju rada..., 2020). Kada je reč o ocenjivanju, ukazano je da se sve pisane provere znanja duže od 15 minuta moraju obavljati u školi, a da se usmene provere znanja mogu obavljati u školi u situacijama kada učenik nije zadovoljan predlogom zaključne ocene. Drugo polugodište je započeto po istom modelu kao i prvo. U dopisu koji je školama upućen 24. marta 2021. godine predloženo je da u periodu trajanja nastave na daljinu učenici po potrebi mogu da dolaze u školu, u manjim grupama i uz poštovanje epidemioloških mera, radi organizovanja usmenih i pisanih provera znanja.

Pregledom dopisa relevantnih za ocenjivanje učenika koje je MPNTR upućivalo školama tokom prve godine rada u uslovima pandemije, ustanovili smo različite poruke koje ovi dopisi nose, te ih možemo razvrstati u tri perioda. Period od početka pandemije do 13. aprila karakterisalo je naglašavanje prelaska na formativno ocenjivanje, te smo ovaj period nazvali *Promena paradigme*, dok period od 13. aprila pa do početka nove školske godine, imajući u vidu insistiranje da se formulišu numeričke sumativne ocene možemo označiti kao period *Regresije*, odnosno vraćanja na „staru paradigmu“. Treći period, od 1. septembra 2020. nadalje, označili smo kao period „*Normalizacije*“, budući da ocenjivanje više nije bilo u fokusu dopisa, a kada jeste pominjano, radilo se prevashodno o logističko-tehničkim uslovima da se provere znanja realizuju u skladu sa važećim pravilnicima i epidemiološkim merama. Dakle, u ovom periodu ocenjivanje je vraćeno na „stare“ prakse u uslovima takozvane „nove normalnosti“.

Problemi sa kojima su se nastavnici suočavali u domenu ocenjivanja

Metod

Podaci su preuzeti sa društvene mreže *Fejsbuk*, sa grupe „Velika zbornica – grupa prosvetnih radnika“ koja predstavlja jednu od najvećih grupa koja okuplja prosvetne radnike iz Srbije na ovoj društvenoj mreži. Inicijalna pretraga objava i komentara na grupi obavljena je korišćenjem reči „ocena“ i „ocenjivanje“, uključujući varijacije po padežu i broju, i to za period od 15. marta 2020. godine do 15. aprila 2021. godine, odnosno za prvu godinu rada u izmenjenim uslovima usled pandemije. Kako je broj pronađenih objava i komentara bio veliki, formiranju korpusa objava koje će biti uključene u analizu pristupljeno je uvođenjem dva kriterijuma: (1) pretraživane reči se moraju nalaziti u samoj objavi, odnosno razmena na grupi je inicirana na temu

ocenjivanja, 2) objava ima najmanje 50 komentara, odnosno postojalo je interesovanje članova grupe za diskusiju na datu temu. Na taj način, rezultati pretrage ograničeni su na 19 objava. Za dalju analizu podataka, kao i za potrebe prikaza rezultata istraživanja, a u skladu sa uvidima dobijenim na osnovu pregleda dopisa MPNTR, objave su grupisane u tri perioda (Tabela 1). Ukupan broj komentara koji su uključeni u analizu bio je $N = 2\ 673$, a broj komentara na pojedinačne objave se kretao između 50 i 381.

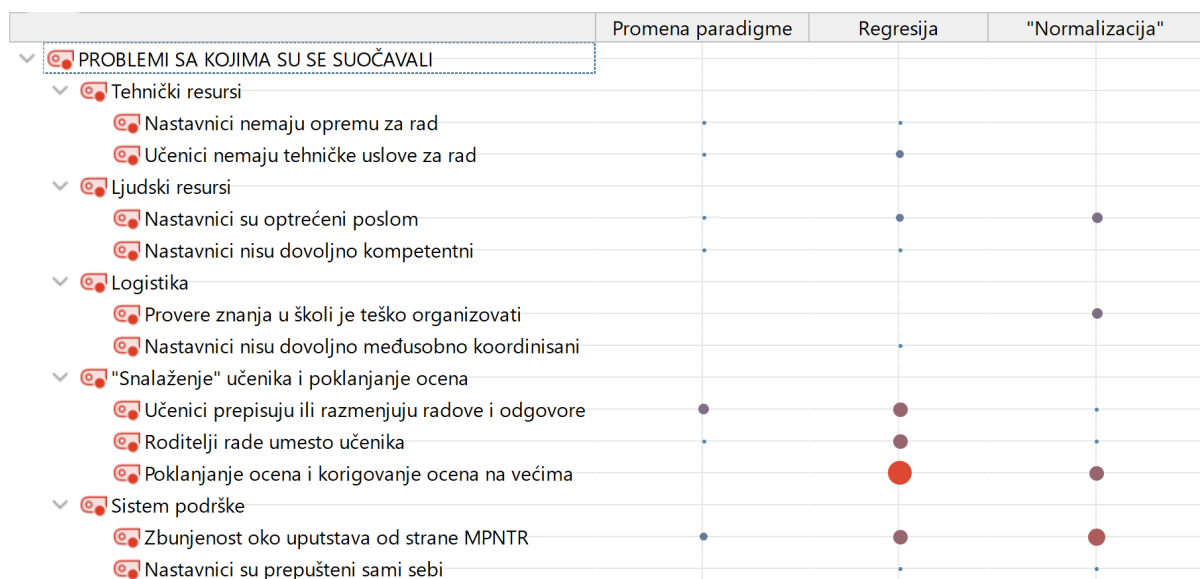
Tabela 1: Broj objava i komentara prema definisanim periodima

Period	Promena paradigme	Regresija	„Normalizacija“
Vremenski okvir	15.3.2020. do 12.4.2020.	13.4.2020. do 31.8.2020.	1.9.2020. do 15.4.2021.
Broj objava	3	8	8
Broj komentara	217	1.531	925

Odabrane objave i pripadajući im komentari su pripremljeni kao tekstualne datoteke, te dalje obrađivani u softveru MAXQDA 2020. Korišćena je metoda analize sadržaja induktivnog tipa (Elo & Kyngäs, 2008). Najpre je izvršeno inicijalno kodiranje podataka, što je podrazumevalo višestruko iščitavanje objava i komentara, a potom su tematski slični kodovi grupisani u kategorije.

Rezultati istraživanja

U periodu *Promene paradigme*, nastavnici su bili usmereni na deljenje svojih iskustava u vezi sa organizacijom ocenjivanja i praćenja rada učenika u novonastalim uslovima, dok o problemima nisu puno izveštavali (Slika 1). Postojala je zbunjenost nastavnika u vezi sa dopisima koje su dobijali od MPNTR, kao i deljenje briga i razmišljanja povodom učeničkog prepisivanja i drugih oblika „snalaženja“. U manjem broju komentara pronalazimo i izveštavanje o problemima koji se tiču dostupnosti tehničkih resursa za rad u onlajn okruženju, kao i o brigama o sopstvenoj kompetentnosti za realizaciju ocenjivanja u izmenjenim uslovima rada u nastavi. Doživljaj nastavnika bio je da je formativno ocenjivanje zahtevno, budući da je bilo potrebno pratiti rad učenika u kontinuitetu, što je u skladu sa podacima iz drugih istraživanja (Đerić i sar., 2020; Đerić, 2021).

Slika 1: Problemi u vezi sa ocenjivanjem u različitim periodima rada tokom pandemije⁴

Primećujemo da se u periodu *Regresije* javljaju iste kategorije komentara kao i u prethodnom periodu, ali da se najveći broj komentara odnosi na različite oblike učeničkog „snalaženja“ (prepisivanje, međusobno razmenjivanje urađenih zadataka i odgovora na pitanja, „pojačana pomoć“ od strane ukućana) i poklanjanje i korigovanje ocena (130 komentara). Ovakav nalaz nije iznenađujući, budući da je reč o periodu kada je od nastavnika traženo da formulišu numeričke ocene i daju predloge zaključnih ocena. I druga istraživanja iz naše sredine svedoče o tome da su nastavnici imali dileme u vezi sa tim da li je znanje koje učenici pokazuju „realno“, odnosno koliko su učenici samostalno radili na zadacima (Đerić i sar., 2020; Đerić, 2021; Đorđić i sar., 2021; Jovanović i Dimitrijević, 2021; Nikolić & Milojević, 2020), a istraživanja koja su obavljena sa učenicima i roditeljima sugerišu da su pomenute dileme dobrim delom opravdane (Đerić i sar., 2020; Mreža organizacija za decu Srbije, 2021; Nikolić & Milojević, 2020; Vučetić i sar., 2020; Živković i Kljajić, 2021). Kada je reč o poklanjanju ocena, po svemu sudeći, ovaj problem nije specifičan za kontekst izmenjenih uslova rada tokom pandemije (Stančić, 2020), mada su iskustva tokom pandemije i promišljanja o svrsi ocenjivanja intenzivirala diskusiju povodom ovog pitanja (Stančić, 2021). Za period *Regresije* specifični su i organizacioni problemi, najčešće u vidu preklapanja u pogledu rokova za izradu zadataka kod različitih nastavnika. Takođe, imajući u vidu da im uputstva nisu bila dovoljno jasna i da je izostala sistematična podrška njihovom radu, nastavnici su osećali da su prepušteni samima sebi, o čemu govore i rezultati drugih istraživanja (Đerić i sar., 2020).

U periodu „*Normalizacije*“ primetan je izostanak ili smanjenje broja komentara iz više prethodno razmatranih kategorija, a najzastupljeniji su komentari koji se tiču

⁴ Veličina kružića srazmerna je broju komentara u datoj kategoriji u datom periodu.

poklanjanja ocena učenicima i zbunjenosti u vezi sa dopisima MPNTR koji su se u ovom periodu najviše odnosili na organizovanje provera znanja u školi, a što su pratili i različiti logistički izazovi i pojačan osećaj opterećenosti poslom kod nastavnika, o čemu govore i rezultati drugih istraživanja (Mičić et al., 2021).

Zaključak

Najavljeni prelazak na formativno ocenjivanje sa početka pandemije je, sudeći prema podacima koje smo analizirali, prošao neslavno. Iako je bilo pedagoški opravdano i načelno izvodljivo formulisati brojčane i sumativne ocene na osnovu podataka prikupljenih sistematičnim praćenjem aktivnosti i napretka učenika, ovaj poduhvat je bio osuđen na neuspeh ukoliko imamo u vidu teškoće sa kojima su se nastavnici suočavali u vezi sa ocenjivanjem. Naročito značajan problem predstavljala je nedovoljno jasna i koherentna slika o tome kako je ocenjivanje zamišljeno da izgleda u izmenjenim uslovima rada. Stoga, iako je vreme pandemije evidentno bilo povod za promišljanje o različitim suštinskim pitanjima obrazovanja, do suštinskih promena u domenu ocenjivanja nije došlo, te ocenjivanje nije ni imalo šanse da pokrene promene u drugim segmentima nastave i školskog obrazovanja. Umesto toga, rekli bismo da su ustaljene prakse ocenjivanja samo tehnički prilagođene kontekstu „nove normalnosti“.

Literatura

- Carretero Gomez, S., Napierala, J., Bessios, A., Mägi, E., Pugacewicz, A., Ranieri, M., Triquet, K., Lombaerts, K., Robledo Bottcher, N., Montanari, M., & Gonzalez Vazquez, I. (2021). *What did we learn from schooling practices during the COVID-19 lockdown*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Đerić, I. (2021). Podrška tokom učenja na daljinu u vreme Covid-19 krize: perspektiva stručnih saradnika. U I. Jeremić, N. Nikolić i N. Koruga (ur.), *Vaspitanje i obrazovanje u digitalnom okruženju – Zbornik radova sa nacionalnog naučnog skupa Susreti pedagoga* (str. 25-34). Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu i Pedagoško društvo Srbije.
- Đerić, I., Ševa, N. i Jošić, S. (2020). *Vebinar: Učenje na daljinu u vreme KOVID-19*. Nacionalni obrazovni portal. Preuzeto sa <https://www.portal.edu.rs/resursi/ucenje-na-daljinu-u-vreme-kovid-19/>
- Đorđić, D. M., Cvijetić, M. M. i Damjanović, R. D. (2021). Iskustva učitelja i nastavnika tokom realizacije nastave na daljinu usled pandemije virusa korona (COVID-19). *Inovacije u nastavi - časopis za savremenu nastavu*, 34(2), 86-103. <https://doi.org/10.5937/inovacije2102086D>
- Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of advanced nursing*, 62(1), 107-115. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x>
- Jovanović, M. i Dimitrijević, D. (2021). Prepreke u realizovanju nastave na daljinu tokom pandemije izazvane virusom Covid-19: perspektiva nastavnika. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 53(1), 7-66. <https://doi.org/10.2298/ZIPI2101007J>

- Mićić, K., Kovács-Cerović, T., & Vračar, S. (2021). Trends in primary school teachers' experience over the first year of the COVID-19 pandemic in Serbia: A narrative analysis. *Psihološka istraživanja*, 24(2), 163-182. <https://doi.org/10.5937/PSISTRA24-32799>
- Mitrović, M. (2017). *Reformski potencijal ocenjivanja u nastavi*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.
- Mreža organizacija za decu Srbije (2021). *Stavovi mladih o online nastavi u Srbiji*. Preuzeto sa <http://zadecu.org/wp-content/uploads/2021/02/Rezultati-istrazivanje-ostavovima-mladih-o-onlajn-obrazovanju-u-Srbiji-1.pdf>
- Müller, L. M., & Goldenberg, G. (2020). *Education in times of crisis: The potential implications of school closures for teachers and students. A review of research evidence on school closures and international approaches to education during the COVID-19 pandemic*. Chartered College of Teaching.
- Nikolić, N. i Milojević, Z. (2020). *Trenutno stanje u onlajn nastavi u Srbiji i regionu*. Bor: Obrazovno kreativni centar. Preuzeto sa <https://okc.rs/kakvo-je-trenutno-stanje-u-onlajn-nastavi-u-srbiji-i-regionu/>
- Ocenjivanje i praćenje napredovanja učenika tokom učenja na daljinu (2020)*. Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS. Preuzeto sa <http://www.mpn.gov.rs/ocenjivanje-i-pracenje-napredovanja-ucenika-tokom-ucenja-na-daljinu/>
- Operativni plan za nastavak rada škola u otežanim uslovima uz program učenja na daljinu za učenike osnovnih i srednjih škola (2020)*. Ministarstvo prosvete nauke i tehnološkog razvoja RS. Preuzeto sa <http://www.mpn.gov.rs/operativni-plan-za-nastavak-rada-skola-u-otezanim-uslovima-uz-program-ucenja-na-daljinu-za-ucenike-osnovnih-i-srednjih-skola/>
- Pravilnici o izmeni Pravilnika o ocenjivanju učenika u osnovnom i srednjem obrazovanju i vaspitanju (2020)*. Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja. Preuzeto sa <https://zuov.gov.rs/pravilnici-o-izmeni-pravilnika-o-ocenjivanju-ucenika-u-osnovnom-i-srednjem-obrazovanju-i-vaspitanju/>
- Reimers, M. F., & Schleicher, A. (2020). *A framework to guide an education response to the COVID-19 Pandemic of 2020*. Paris: OECD.
- Rezultati ankete: šta 15.000 prosvetnih radnika misli o ostvarivanju obrazovno vaspitnog procesa putem učenja na daljinu (2020)*. Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja. Preuzeto sa <https://zuov.gov.rs/rezultati-ankete-sta-15-000-prosvetnih-radnika-misli-o-ostvarivanju-obrazovno-vaspitanog-procesa-putem-ucenja-na-daljinu/>
- Stančić, M. (2020). *Lica i naličja pravednosti u ocenjivanju*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.
- Stančić, M. (2021). Čemu ocenjivanje u doba krize: perspektive nastavnika na društvenim mrežama. U V. Spasenović (ur.), *Obrazovanje u vreme kovid krize: Gde smo i kuda dalje* (str. 199-214). Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.
- UNICEF (2020). *Guidance: assessing and monitoring learning during the COVID-19 crisis*. Preuzeto sa <https://reliefweb.int/report/world/guidance-assessing-and-monitoring-learning-during-covid-19-crisis>
- Uputstvo za organizaciju rada osnovnih škola do kraja prvog polugodišta školske 2020/21. godine (2020)*. Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS. Preuzeto sa <https://mpn.gov.rs/vesti/ministarstvo-prosvete-uputilo-skolama-detaljna-uputstva-o-organizaciji-rada-osnovnih-i-srednjih-skola-do-kraja-prvog-polugodista/>

- Vučetić, I., Vasojević, N. i Kirin, S. (2020). Mišljenje učenika srednjih škola u Srbiji o prednostima onlajn učenja tokom pandemije Covid-19. *Nastava i vaspitanje*, 69(3), 345-359. <https://doi.org/10.5937/nasvas2003345V>
- World Bank Group (2020). *Ekonomski i socijalni uticaj COVID-19 – obrazovanje, Zapadni Balkan Redovni ekonomski izvještaj br. 17*. Washington, DC: World Bank Group.
- Živković, N. i Kljajić, A. (2021). Učenička iskustva tokom nastave na daljinu – prilika za preispitivanje aktuelne prakse. U I. Jeremić, N. Nikolić i N. Koruga (ur.), *Vaspitanje i obrazovanje u digitalnom okruženju* (str. 133-137). Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu i Pedagoško društvo Srbije.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

616.98:587.834]: 37.091(082)(0.034.2)
37.091:004(082)(0.034.2)
37.018.43.004(082)(0.034.2)
371.68/.69(082)(0.034.2)
37.091.3(082)(0.034.2)

НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ СКУП СУСРЕТИ ПЕДАГОГА (2022 ; БЕОГРАД)
Образовање у време кризе и како даље [Електронски извор] : зборник радова / Nacionalni naučni skup Susreti pedagoga, 7. мај 2022, Београд ; уредници Živka Krnjaja, Mirjana Senić Ružić, Zorica Milošević. – Београд : Филозофски факултет Универзитета, Институт за педагогiju и андрагогiju : Педагошко друштво Србије, 2022 (Београд : Институт за педагогiju и андрагогiju). – 1 USB флеш меморија ; 8 x 12 x 1 cm

Sistemska zahtevi: Nisu navedeni. – Nasl. sa naslovnog ekrana. – Tiraž 100. – Napomene i bibliografske reference uz radove. – Bibliografija uz svaki rad.

ISBN 978-86-80712-45-1 (IZPIA)

- а) Пандемија – Образовање – Зборници
- б) Информациона технологија – Образовање – Зборници
- в) Настава – Методе – Зборници
- г) Електронско учење – Зборници
- д) Учење на даљину – Зборници
- ђ) Наставна средства – Зборници

COBISS.SR-ID 62675209